

Ю. В. МАХНАРИЛОВ, аспірант
(Київський національний університет технологій та дизайну)

Методичні підходи до розрахунку вартісного обсягу вітчизняного ринку товарів легкої промисловості

The article regards an issue about the methodical approaches to production costing of the domestic market volume of the light industry products.

Постановка проблеми. Державний комітет статистики (Держкомстат) України видає десятки статистичних збірників за різними напрямками суспільного життя, економічного включно. Багато різноманітної інформації подається на сайті Держкомстату України [2]. Проте, часом, у перелічених джерелах або неможливо знайти прямі дані щодо чергового завдання, яке досліджує науковець, або дані не повною мірою відображають стан та динаміку економічного об'єкта чи явища. У такому випадку відповідь на поставі перед дослідником проблеми складатиметься з окремих, іноді не пов'язаних між собою даних.

Зокрема, це стосується вартісного обсягу ринку товарів легкої промисловості (як синонім у статті використовується термін «*вартість ринку товарів легкої промисловості*»), визначення якого провадили у контексті дослідження кредитоспроможності підприємств—виробників цієї продукції, тобто їхньої потреби у кредитах та їхньої спроможності повернути позичені кошти.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. В аналітичних статтях [1, 3, 4, 5], присвячених розвитку виробництва на вітчизняних підприємствах легкої промисловості, обговорюються чинники, що негативно впливають на економічні показники легкої промисловості впродовж кількох останніх років. Серед них: заповнення внутрішнього ринку високою часткою імпортованих товарів легкої промисловості, що ввозяться із зниженою митною вартістю або контрабандою; відносно висока собівартість вітчизняних товарів легкої промисловості; різке скорочення вітчизняної сировинної бази та залежність від імпортованої сировини; відсутність виробництва в Україні спеціалізованого устаткування та запасних частин до нього; недостатність бюджетного фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт з розроблення нових технологій; перенесення вітчизняними торговими посередниками замовлень виробництва товарів легкої промисловості з українських підприємств до інших країн (Китаю, Пакистану, Туреччині) з подальшим імпортом готової продукції до України; наявність на ринку значної кількості одягу та взуття, що було у вжитку («секонд-хенд»).

Як видно з табл. 1 за період з 2003 по 2006 р. частка основної номенклатури вітчизняних товарів легкої промисловості у роздрібному товарообороті, за даними Держкомстату України [9] та розрахунками автора, знизилась з 35,4 до 21,8 %.

ТАБЛИЦЯ 1 — Роздрібний товарооборот основної номенклатури товарів легкої промисловості

Показник	Рік			
	2003	2004	2005	2006
Частка товарів, вироблених на території України	35,4	28,6	24,5	21,8

Усунення впливу більшості з перелічених чинників на розвиток легкої промисловості можливо лише завдяки запровадженню нових технологій, які підвищують якість продукції, збільшують фондвідачу виробничих потужностей підприємств та передбачають значне підвищення продуктивності праці. Останнє стає все актуальнішим у зв'язку із одночасним підвищенням як вартості робочої сили, так і попиту на неї.

Зниження частки ринку вітчизняного виробника має відомі наслідки: зниження зайнятості населення, зменшення прибутків підприємств, погіршення балансу зовнішньої торгівлі, скорочення податкових надходжень до бюджету країни. Звідси стає зрозумілою необхідність нарощування виробництва вітчизняних товарів, яке за жорсткої конкуренції з іноземними виробниками є можливим лише за умови зменшення витрат виробництва. Це, в свою чергу, потребує значного збільшення інвестицій в інноваційні технології та продукцію.

Таким чином, з одного боку, існує економічна доцільність збільшення виробництва вітчизняних товарів легкої промисловості, а з іншого, — спостерігається недостатнє фінансування інноваційної діяльності, що здійснювалось протягом останніх років, в основному, за рахунок власних коштів підприємств. За даними державної статистики: прями інвестиції з держбюджету та місцевих бюджетів у інноваційні проекти в легкій промисловості скоротилися з 27,2 % в 2003 р. до 0,4 % в 2006 р. [6, 7]; вітчизняні та зарубіжні інвестори не виявили цікавості до фінансування подібних проектів, що знайшло відображення у надзвичайно малій частці цих джерел (0,3 %, і лише в 2005 р. [6]) в їх загальному обсягу. Тобто, з потенційно доступних джерел інвестування розвитку інноваційного виробництва залишаються кредити комерційних банків. Перш, ніж прогнозувати можливі обсяги кредитування підприємств легкої промисловості, необхідно визначити їхню кредитоспроможність, тобто відповіді на запитання: «Який обсяг заложених коштів підприємства галузі зможуть ефективно використати?» Крім однієї межі

обсягу коштів, яка визначається обсягом необхідних підприємству ресурсів, є й інша межа. За умовою залучення кредитів, підприємство повинно забезпечити повернення позичених коштів та прибутковість діяльності, не нижчу за нульову.

Одним із завдань, що постає в контексті розгляду зазначеної проблеми, є вартісне оцінювання ринку товарів легкої промисловості, який складається з оптового ринку підприємств та роздрібного ринку. Пошук прямих даних про роздрібний товарооборот продукції легкої промисловості призвів до висновку щодо неповноти відображених у державній статистиці даних. Розгляд можливості використання опосередкованих даних, що доповнюють прямі, дав змогу сформулювати методику оцінювання та короткострокового прогнозування роздрібного ринку товарів легкої промисловості.

Таким чином, **метою статті** є викладення методичних підходів, які можна використовувати для вирішення зазначених завдань.

Виклад основного матеріалу. Статистичні дані щодо діяльності підприємств легкої промисловості подаються Держкомстатом України відповідно до єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД), української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) тощо. Дані Держкомстату України, подані відповідно до ЄДРПОУ, характеризують показники всіх підприємств, які зазначили у реєстраційних документах певний вид діяльності як основний. Тобто, продукція легкої промисловості, яка виробляється підприємствами з іншим основним видом діяльності, не відображається у показниках Держкомстату України. Значна частина даних подається за видом продукції відповідно до КВЕД і відображає значення показників по всьому ринку продукції легкої промисловості.

Перш, ніж оцінювати кредитоспроможність підприємств галузі, необхідно визначити вартісний обсяг товарів легкої промисловості, що реалізуються на вітчизняному ринку. Як відомо, ринок складається з оптового та роздрібного. У державній статистиці оптовий ринок знаходить відображення у показниках обсягів реалізації продукції (відповідно до КВЕД і без врахування ПДВ) та експорту продукції (відповідно до УКТЗЕД і з врахуванням ПДВ). Підприємства легкої промисловості подають звітність щодо обсягів реалізації продукції і, начебто, цей показник має відображати результати їхньої господарської діяльності. Щодо цього висновку існують застереження, що їх озвучують фахівці галузі: «Ще одна з причин спаду в легкій промисловості — перехід підприємств галузі у малий бізнес або, взагалі, у тіньове виробництво (єдиний податок, відсутність звітності з виробництва)» [4, с. 5]. Підприємства провадять політику податкової оптимізації: з метою зменшення податків на прибуток додатково створюють торгові фірми, які купують товари у виробників, а потім перепродають їх, поступово зменшуючи прибуток, який може отримати виробник у разі самостійного виходу на оптовий, зовнішній або роздрібний ринки. З цією ж метою продавцями товарів підприємств-виробників стають приватні підприємці, які сплачують лише фіксований податок. Потім гроші повертаються власникам підприємств, проте вже очищені від податкового навантаження. Звідси зрозуміло, що оцінювати ринок товарів легкої промисловості за показником обсягу реалізації продукції некоректно. Цей показник скоріше можна використовувати для оцінювання витрат на виробництво. Уже кілька років поспіль галузеві операційні витрати на вартісну одиницю реалізованої продукції перевищують одну гривню (табл. 2) [8].

Показники роздрібного товарообороту відображають обсяги продажу товарів легкої промисловості підприємствами торгівлі у фактичних цінах (тобто з ПДВ) та без врахування продажу товарів приватних підприємців. Крім роздрібного товарообороту підприємств торгівлі, Держкомстат України розраховує оборот роздрібної торгівлі, який включає показники звітності підприємств та показники обстеження продажу товарів приватних підприємців.

ТАБЛИЦЯ 2 — Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції

Показник	Рік		
	2004	2005	2006
Витрати підприємств легкої промисловості, коп./грн.	101,8	104,7	101,2

В табл. 3 наведено дані з обсягу реалізації продукції підприємств легкої промисловості, експорту та імпорту товарів легкої промисловості (розраховано автором за даними Держкомстату України [2, 8]), роздрібному товарообороту підприємств торгівлі та обороту роздрібної торгівлі товарів легкої промисловості (розраховано автором за даними Держкомстату України [9]).

ТАБЛИЦЯ 3 — Показники ринку товарів легкої промисловості

Показник	Рік			
	2003	2004	2005	2006
Обсяг реалізації продукції підприємств, млн. грн.	3 803,2	4 668,4	5 014,2	6 127,7
Експорт, млн. грн.	8 725,1	5 788,0	5 772,9	6 415,3
Імпорт, млн. грн.	9 667,7	4 630,8	8 220,0	7 830,3
Роздрібний товарооборот підприємств торгівлі, млн. грн.	1 295,0	1 597,0	2 215,0	3 377,0
Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн.	2 269,0	2 749,0	4 095,0	6 181,0

Саме показник обороту роздрібно́ї торгівлі мав би відобразити вартість внутрішнього роздрібно́го ринку товарів легкої промисловості. Перевіримо коректність цього твердження для показників 2006 р. Обсяг реалізації товарів на роздрібно́му ринку складається з обсягу реалізації товарів вітчизняних виробників та імпортоної продукції. В 2006 р., за даними Держкомстату України [2] та розрахунками автора, митна вартість імпортоної продукції легкої промисловості кінцевого споживання становила щонайменше 3 326,1 млн. грн. (в цьому показнику не враховано товари подвійного споживання, наприклад, тканини, які використовуються у проміжному та кінцевому споживанні).

За оцінками фахівців [3, 4, 5], митна вартість товарів легкої промисловості є меншою за фактичних цін продажу на роздрібно́му ринку в 2-8 раз (за різними групами продукції). З врахуванням нижньої межі цієї оцінки (2 рази), фактична ціна продажу імпортоної продукції становитиме:

$$3\,326,1 \text{ млн. грн.} \times 2 = 6\,652,2 \text{ млн. грн.}$$

Якщо врахувати питому вагу товарів вітчизняного виробництва у роздрібно́му товарообороті (див. табл. 1), то загальний показник роздрібно́го товарообороту мав би становити:

$$\frac{6\,652,2 \text{ млн. грн.} \cdot 100\%}{(100\% - 21,8\%)} = 8\,506,6 \text{ млн. грн.}$$

Тобто, навіть за обережної оцінки, оборот роздрібно́ї торгівлі товарів легкої промисловості, розрахований за даними Держкомстату України (табл. 3 [9]), є меншим оціночного обсягу продажів на роздрібно́му ринку:

$$8\,506,6 \text{ млн. грн.} - 6\,181,0 \text{ млн. грн.} = 2\,325,6 \text{ млн. грн.}$$

Ця відмінність у розрахункових даних пояснюється такими чинниками:

по-перше, показник обороту роздрібно́ї торгівлі розраховується за даними роздрібно́го ринку всіх товарів, включаючи харчові продукти, товари тривалого користування тощо і, відповідно, не відображає повною мірою продажів на ринку товарів легкої промисловості;

по-друге, обстеження ринку для визначення обороту роздрібно́ї торгівлі, яке провадять лише раз на п'ять років, не враховує змін, що відбуваються в проміжок зазначеного часу;

по-третє, обстеження охоплює не всіх підприємців, що реалізують свої товари на роздрібно́му ринку.

Таким чином, виникає необхідність визначення вартості ринку товарів легкої промисловості за непрямыми даними. Держкомстат України надає інформацію про грошові витрати населення на товари та послуги та їх вагову структуру [2]. Добуток показників витрат населення та питомої ваги товарів легкої промисловості дає змогу визначити вартісний обсяг роздрібно́го ринку товарів легкої промисловості у фактичних цінах з врахуванням ПДВ. Зазначені дані та розрахований показник вартості роздрібно́го ринку вітчизняних товарів легкої промисловості наведено в табл. 4.

ТАБЛИЦЯ 4 — Розрахунок вартісного обсягу роздрібно́го ринку товарів легкої промисловості

Номер рядка	Показник	Рік			
		2003	2004	2005	2006
1.	Грошові витрати населення на придбання товарів та послуг, млн. грн.	182 321,0	229 755,0	306 325,0	383 173,0
2.	Питома вага товарів легкої промисловості у витратах населення	0,06615	0,06745	0,06951	0,07487
3.	Вартісний обсяг роздрібно́го ринку товарів легкої промисловості (добуток 1-го та 2-го рядків даної таблиці), млн. грн.	12 060,5	15 497,0	21 292,7	28 688,0

Підприємства легкої промисловості реалізують продукцію для виробничого (проміжного) та невиробничого (кінцевого) споживання. Частина продукції виробничого споживання реалізується іншим підприємствам легкої промисловості для подальшого перероблення і вона відображається у показниках роздрібно́го ринку або експорту. Не відображається у цих показниках частина проміжної продукції легкої промисловості (її споживають підприємства інших галузей) та частина продукції кінцевого споживання, яку підприємства реалізують іншим підприємствам, тобто за межами роздрібно́го ринку.

За експертними оцінками, частка продукції легкої промисловості, що реалізується за межами роздрібно́го ринку, а також не врахованої у проміжному споживанні підприємств легкої промисловості, суттєво не змінюється протягом останніх п'яти років і становить 10—20 % у загальній вартості ринку товарів легкої промисловості. Спираючись на принцип розумної обережності оцінювання, прийнятною для подальших розрахунків вважатимемо частку в розмірі 15 %. Таким чином, загальну вартість $V_{\text{лп}}^{\text{р}}$ ринку товарів легкої промисловості можна визначити за формулою:

$$V_{\text{лп}}^{\text{р}} = \frac{V_{\text{лп}}^{\text{рр}} \cdot 100\%}{100\% - \text{ч}_{\text{лп}}^{\text{р}}}, \quad (1)$$

де $V_{\text{лп}}^{\text{р}}$ — вартісний обсяг ринку товарів легкої промисловості;

$V_{\text{лп}}^{\text{рр}}$ — вартісний обсяг роздрібно́го ринку товарів легкої промисловості;

$\text{ч}_{\text{лп}}^{\text{р}}$ — частка вартісного обсягу ринку продукції легкої промисловості, що реалізується за межами роздрібно́го ринку, а також не врахованої у проміжному споживанні підприємств легкої промисловості.

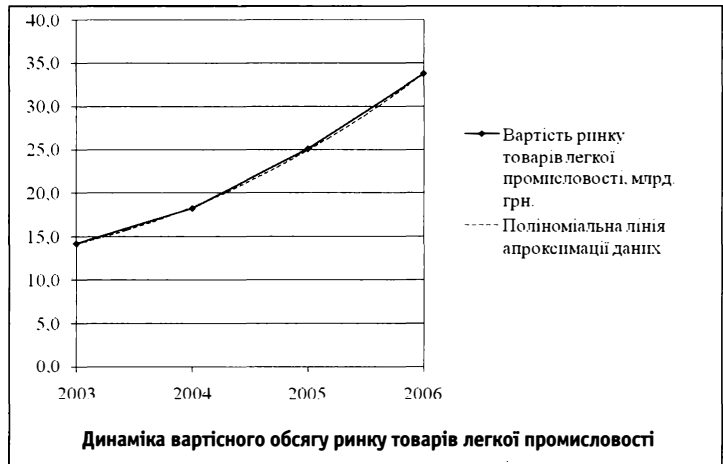
Розраховані за формулою (1) щорічні значення вартості вітчизняного ринку товарів легкої промисловості подано в табл. 5.

ТАБЛИЦЯ 5 — Вартісний обсяг вітчизняного ринку товарів легкої промисловості

Показник	Рік			
	2003	2004	2005	2006
Вартісний обсяг ринку, млн. грн.	14 188,8	18 231,8	25 050,2	33 750,6

Короткострокове прогнозування показників динамічного ряду можна здійснити за допомогою побудови графіка значень показника з наступною аналітичною апроксимацією даних.

Графічне зображення динаміки вартісного обсягу ринку товарів легкої промисловості наведено на рисунку.

В результаті аналітичної апроксимації даних динамічного ряду отримано (з достовірністю $R_2 = 0,999$) таку формулу:

$$V_{\text{лп},n}^{\text{р}} = 1\,164 \cdot n^2 + 727 \cdot n + 12\,253, \quad (2)$$

де $V_{\text{лп},n}^{\text{р}}$ — прогнозоване значення показника $V_{\text{лп}}^{\text{р}}$ вартості ринку товарів легкої промисловості в n -ому році;

n — порядковий номер року (для даних табл. 5 в 2003 р.

$n = 1$, в 2004 р. $n = 2$ тощо).

За формулою (2) можна розрахувати показник $V_{\text{лп},n}^{\text{р}}$ вартості ринку товарів легкої промисловості до 2007 р. Хоча 2007 р. уже закінчився, Держкомстат України сформує статистичні дані тільки в червні 2008 р. Тому в даному випадку фактично прогнозуються значення майбутніх показників Держкомстату України. Оскільки 2007 р. є п'ятим роком в ряду досліджених років, формула (2) набуде вигляду:

$$V_{\text{лп},2007}^{\text{р}} = 1\,164 \cdot 5^2 + 727 \cdot 5 + 12\,253 = 44\,988,0 \text{ млн. грн.}$$

Таким чином, прогнозоване значення вартісного обсягу ринку товарів легкої промисловості в 2007 р. становить 44 988,0 млн. грн.

ВИСНОВКИ

1. Запропоновані методичні прийоми для оцінювання роздрібно́го ринку товарів легкої промисловості підтверджують попереднє припущення про неповноту прямих даних, що їх надає державна статистика, яка, в свою чергу, базується на звітності підприємств.

2. На прикладі розрахунку вартісного обсягу вітчизняного ринку товарів легкої промисловості доведено можливість визначення відсутніх у статистиці економічних показників за непрямыми даними.

3. Проведені розрахунки надають можливість у подальшому визначити кредитну ємність підприємств—виробників цих товарів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз роботи легкої промисловості в 2005 р. // Легка промисловість. — 2006. — № 2. — С. 5—6.
2. Державний комітет статистики України: Статистична інформація [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> — Заголовок з екрану.
3. Легка промисловість України в 2007 р. // Легка промисловість. — 2007. — № 2. — С. 5—6.
4. Моніторинг розвитку вітчизняної легкої промисловості // Легка промисловість. — 2006. — № 4. — С. 3—5.
5. Москалюк С. С. Ринок швейної продукції: сучасний стан та тенденції розвитку. // Легка промисловість. — 2006. — № 4. — С. 46-47.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні в 2004 році: Статистичний збірник. - К.: Держкомстат України. — 2005. — 360 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні в 2006 році: Статистичний збірник. - К.: Держкомстат України. — 2007. — 352 с.
8. Промисловість України у 2001-2006 роках: Статистичний збірник. — К.: Держкомстат України. — 2007. — 302 с.
9. Роздрібно́ торгівля України у 2006 р. — К.: Держкомстат України. — 2007. — 186 с.

Одержано 28.01.2008